

$$\cos \alpha_1 = \frac{x - x_1}{\sqrt{a^2 + (x - x_1)^2}},$$

$$\cos \alpha_2 = \frac{-(x_2 - x)}{\sqrt{a^2 + (x_2 - x)^2}}.$$

Wzór wyjściowy na indukcję (1.34) przyjmuje teraz postać

$$B_{2z} = \frac{\mu_0}{4\pi} \frac{i_2}{a} \left[\frac{x_2 - x}{\sqrt{a^2 + (x_2 - x)^2}} + \frac{x - x_1}{\sqrt{a^2 + (x - x_1)^2}} \right] \quad (1.34b)$$

Na rys.1.16 b,c,d podane są obecnie za podręcznikiem wzory na siłę całkowitą oddziaływującą na przewód z prądem i_1 znajdujący się w omawianym wyżej polu magnetycznym równoległego przewodu i_2 również o długości skończonej.

1.3.3.3. Obliczanie sił występujących pomiędzy dwoma jednowymiarowymi prostopadłymi torami prądowymi

A. Wzory wyjściowe do obliczeń.

W tym przypadku indukcja magnetyczna wywołana przepływem prądu i_2 przez tor S_2 (rys.1.17) wyraża się wobec braku składowej $d\hat{B}_2$ w osi y wzorem (1.33) tj.

$$d\hat{B}_2 = \frac{\mu_0}{4\pi} \frac{i_2}{r} \hat{k} \sin \alpha \, dx = d\hat{B}_{2z}.$$

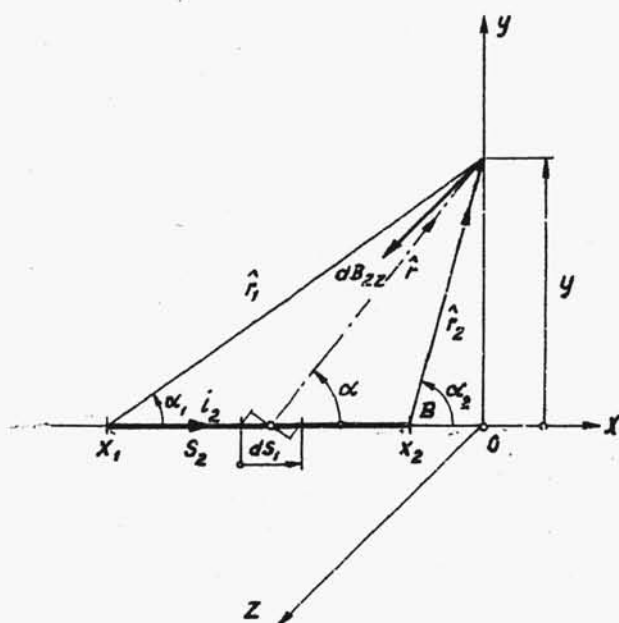
Zgodnie z rys.1.17 występują następujące związki geometryczne

$$r = \frac{y}{\sin \alpha}, \quad s_2 = x = -\frac{y}{\tan \alpha}, \quad \text{tj.} \quad ds_2 = dx = \frac{y}{\sin^2 \alpha} d\alpha.$$

Po podstawieniu do (1.33) znajdujemy

$$B_{2z} = \frac{\mu_0}{4\pi} i_2 \int_{\alpha_1}^{\alpha_2} \frac{\sin^3 \alpha}{y^2 \sin^2 \alpha} y d\alpha =$$

$$= \frac{\mu_0}{4\pi} \frac{i_2}{y} (\cos \alpha_1 - \cos \alpha_2). \quad (1.37)$$

Rys.1.17. Indukcja magnetyczna od prądu i_2 w odcinku toru S_2 w punkcie $(0, y)$

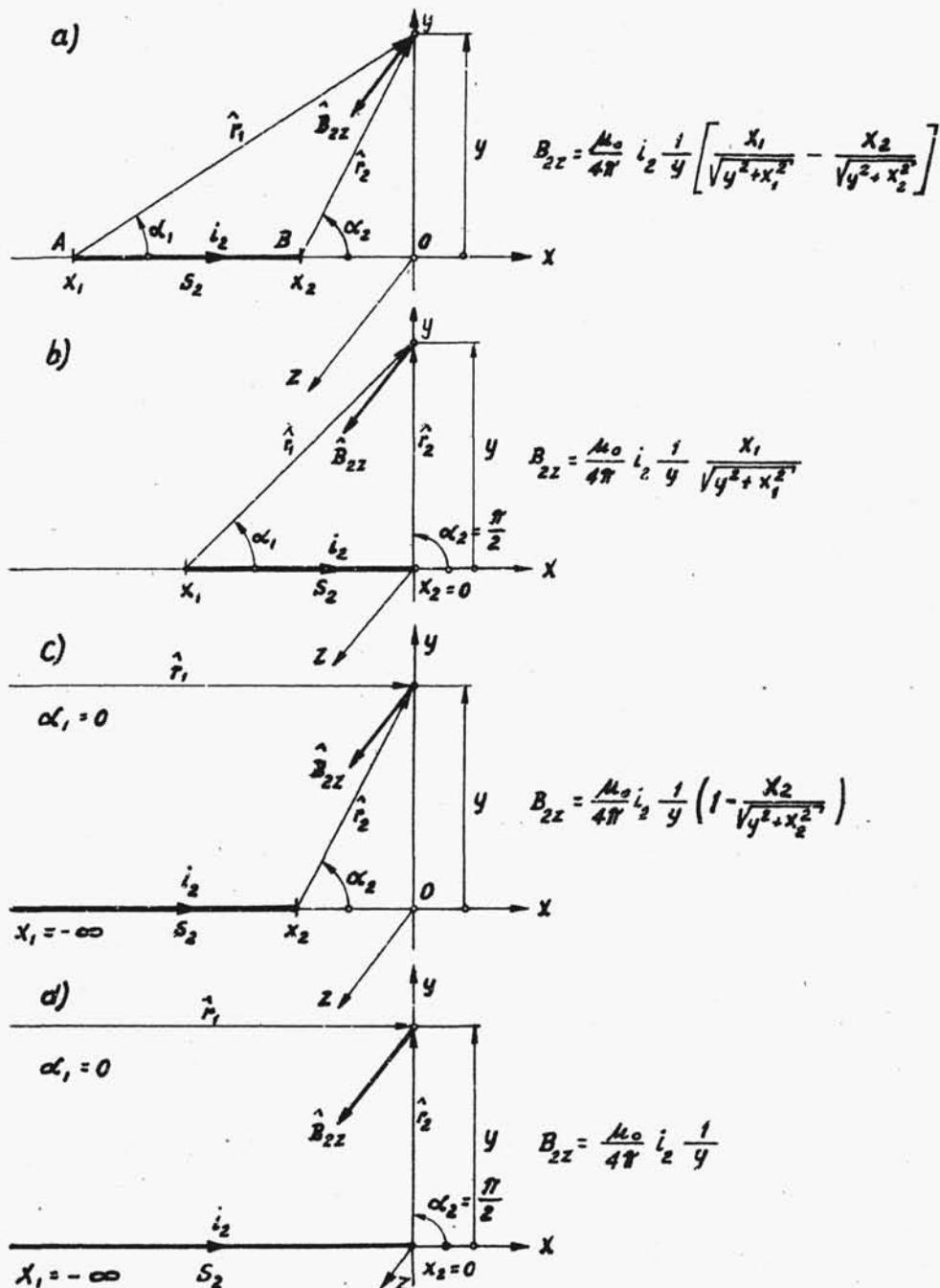
Można wyróżnić 4 przypadki ograniczenia i ułożenia toru S_2 z prądem i_2 , jak to pokazuje rys.1.18, na którym podano również wywodzące się z zależności (1.37) wzory na indukcję magnetyczną dla odpowiadających poszczególnym przypadkom warunków brzegowych.

W dalszym ciągu przytoczymy za podręcznikiem najważniejsze dla praktyki wzory na obliczanie sił elektrodynamicznych w układach odpowiadających rys.1.18 b, d tj.

w przypadku toru S_2 o postaci odcinka lub półprostej leżących na ujemnej osi x poczynając od początku przyjętego prostokątnego układu współrzędnych.

Zakładamy, że tor S_1 z prądem i_1 prostopadły do toru S_2 z prądem i_2 jest ograniczony współrzędnymi $x = 0$ i y_1, y_2 .

Wzór (1.33) z uwagi na istnienie składowej wektora $d\hat{s}_1$ jedynie w osi y wyznacza siłę elementarna ti .

Rys. 1.18. Indukcja magnetyczna od prądu i_2 w odcinku toru S_2 w punkcie $(0, y)$ dla różnych postaci półpętli prostokątnej

$$d\hat{f} = i_1 \left[d\hat{y} \times \hat{B}_{2z} \right] = i_1 \begin{vmatrix} \hat{i} & \hat{j} & \hat{k} \\ 0 & dy & 0 \\ 0 & 0 & B_{2z} \end{vmatrix} = i_1 \hat{i} B_{2z} dy = d\hat{f}_x.$$

Siła działająca na tor S_1 przy założonym kierunku przepływu prądów jest dodatnia.

Moment elementarny siły $d\hat{f}_x$ względem osi $y = 0$ wynosi

$$d\hat{M}_0 = \left[\hat{y} \times d\hat{f}_x \right] = \begin{vmatrix} \hat{i} & \hat{j} & \hat{k} \\ 0 & y & 0 \\ d\hat{f}_x & 0 & 0 \end{vmatrix} = -\hat{k} y d\hat{f}_x = dM_{z0}. \quad (1.38)$$

Moment elementarny tejże siły $d\hat{f}_x$ względem dowolnej osi y nie leżącej w początku układu współrzędnych, np. $y = y_0$ wynosi

$$d\hat{M}' = -\hat{k} (y - y_0) d\hat{f}_x = dM'_z \quad (1.39)$$

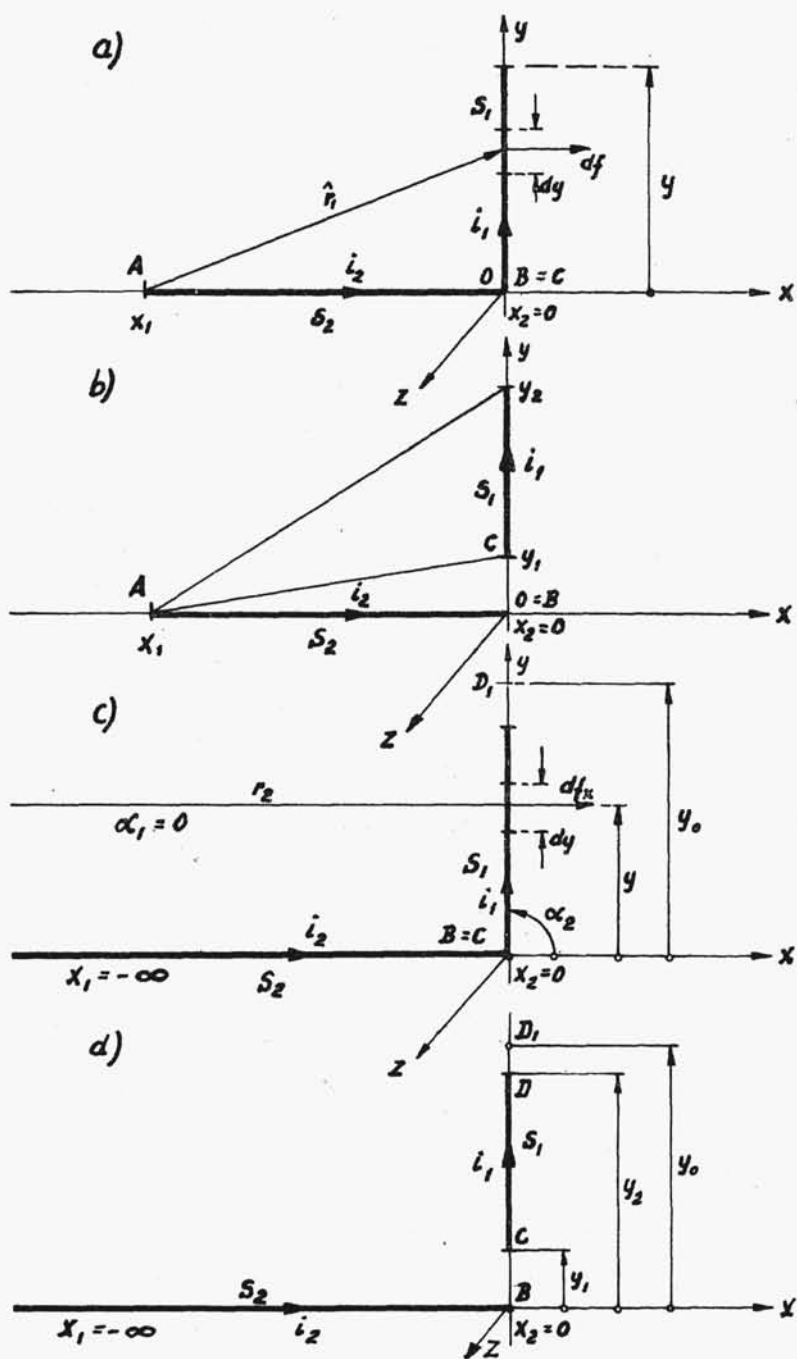
Przypadek 1. Tor S_2 o postaci odcinka rozpoczyna się w początku układu współrzędnych (rys.1.19a).

Ze wzoru (1.33) podstawiając wyrażenie na B_{2z} wg rys. 1.18 b mamy siłę elementarną

$$d\hat{f}_x = i_1 B_{2z} dy = \frac{\mu_0}{4\pi} i_1 i_2 \frac{1}{y} \frac{x_1}{\sqrt{y^2 + x_1^2}} dy$$

i siłę całkowitą działającą na tor prądowy o długości S_1

$$\begin{aligned} f_x &= \frac{\mu_0}{4\pi} i_1 i_2 \int_{S_1} \frac{1}{y} \frac{x_1}{\sqrt{y^2 + x_1^2}} dy = \\ &= \frac{\mu_0}{4\pi} i_1 i_2 \ln \frac{y}{x_1 + \sqrt{y^2 + x_1^2}} \Big|_{S_1}. \end{aligned} \quad (1.40)$$

Rys.1.19. Siły elektrodynamiczne w pólpetli prostokątnej

Moment elementarny względem osi $y = 0$ wg (1.38) wynosi

$$dM_{z0} = -\frac{\mu_0}{4\pi} i_1 i_2 \frac{x_1}{\sqrt{y^2 + x_1^2}} dy.$$

Moment siły działającej na odcinku S_1 względem osi $y = 0$

$$\begin{aligned} M_{z0} &= -\frac{\mu_0}{4\pi} i_1 i_2 \int_{S_1} \frac{x_1}{\sqrt{y^2 + x_1^2}} dy = \\ &= \frac{\mu_0}{4\pi} i_1 i_2 x_1 \ln \left(y + \sqrt{y^2 + x_1^2} \right). \end{aligned} \quad (1.41)$$

Przypadek 2. Tor S_2 o postaci odcinka jest przesunięty wzdłuż osi y względem początku układu współrzędnych (rys. 1.19b).

Siła działająca na odcinek $y_2 - y_1 = OD - OC$ może być wyznaczona z równania (1.40) dla aktualnych warunków brzegowych

$$f_x = \frac{\mu_0}{4\pi} i_1 i_2 \ln \frac{y}{x_1 + \sqrt{y^2 + x_1^2}} \bigg|_{y=y_1}^{y=y_2} =$$

$$= \frac{\mu_0}{4\pi} i_1 i_2 \ln \left(\frac{y_2}{y_1} \frac{x_1 + \sqrt{y_1^2 + x_1^2}}{x_1 + \sqrt{y_2^2 + x_1^2}} \right) =$$

$$= \frac{\mu_0}{4\pi} i_1 i_2 \ln \left(\frac{OD}{OC} \frac{AO + AC}{AO + AD} \right) = \frac{\mu_0}{4\pi} i_1 i_2 k_f \ln \frac{OD}{OC}, \quad (1.40a)$$

gdzie $k_f = \frac{\ln \left(\frac{OD}{OC} \frac{AO + AC}{AO + AD} \right)}{\ln \frac{OD}{OC}}.$

Moment siły f_x względem punktu O otrzymujemy z równania (1.41) podstawiając aktualne warunki brzegowe toru S_1

$$\begin{aligned}
 M_{zo} &= -\frac{\mu_0}{4\pi} i_1 i_2 x_1 \ln \left(y + \sqrt{y^2 + x_1^2} \right) \Bigg|_{y=y_1}^{y=y_2} \\
 &= -\frac{\mu_0}{4\pi} i_1 i_2 x_1 \ln \left(\frac{y_2 + \sqrt{y_2^2 + x_1^2}}{y_1 + \sqrt{y_1^2 + x_1^2}} \right) = \quad (1.41a) \\
 &= -\frac{\mu_0}{4\pi} i_1 i_2 AO \ln \left(\frac{OD+AD}{OC+AC} \right).
 \end{aligned}$$

W przypadku szczególnym kiedy tory S_1 i S_2 tworzą wspólny obwód i posiadają określone wymiary przekroju np. kołowego (rys.1.20a) mamy

$$i_1 = i_2 = i \quad \text{oraz} \quad \frac{OD}{OC} = \frac{l_1}{r_0}.$$

Wtedy wzór na siłę wg równania (1.40a) możemy zapisać jako

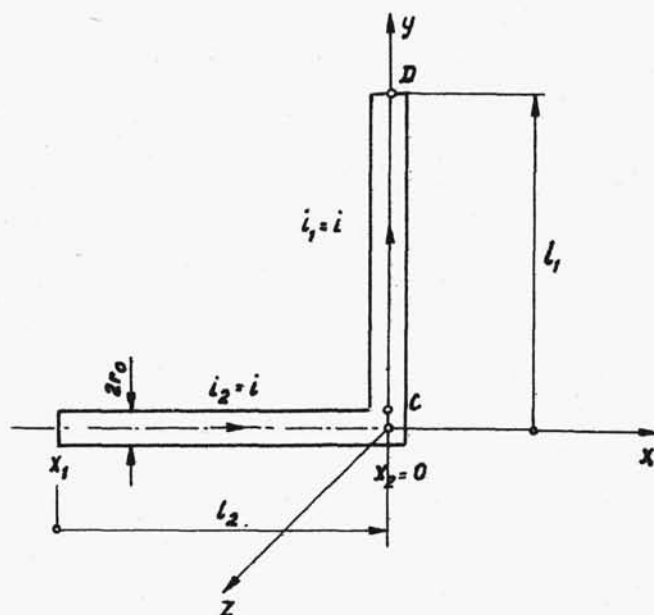
$$f_x = \frac{\mu_0}{4\pi} i^2 k_f \ln \frac{l_1}{r_0}, \quad (1.40b)$$

$$\text{gdzie } k_f = \frac{\ln \frac{l_1}{r_0} \frac{2 l_2}{l_2 + \sqrt{l_1^2 + l_2^2}}}{\ln \frac{l_1}{r_0}}.$$

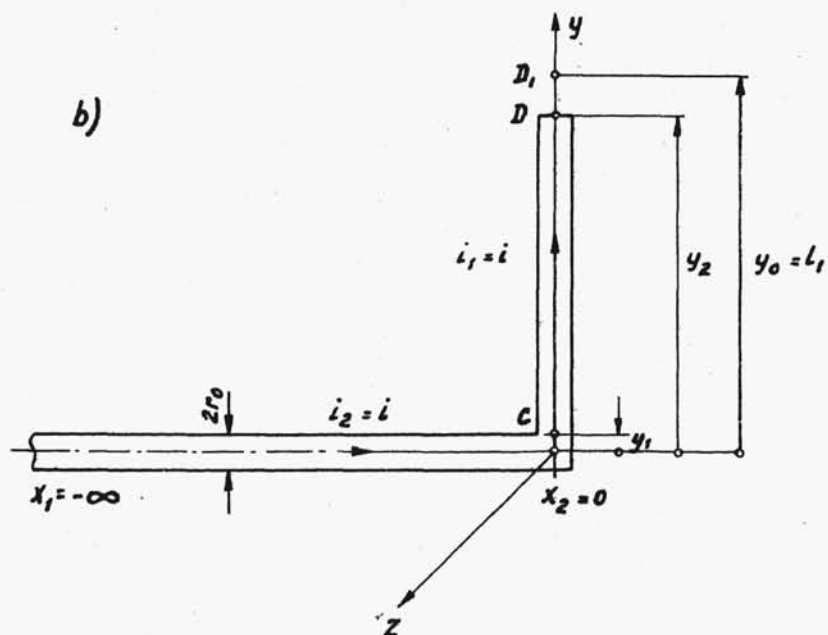
Wzór (1.41a) na moment względem punktu O wobec $AC \cong AO = l_2$ oraz wobec $r_0 \ll l_2$ będzie

$$\begin{aligned}
 M_{zo} &= -\frac{\mu_0}{4\pi} i^2 l_2 \ln \frac{l_1 + \sqrt{l_1^2 + l_2^2}}{r_0 + l_2} \cong \quad (1.41b) \\
 &= -\frac{\mu_0}{4\pi} i^2 l_2 \ln \frac{l_1}{l_2} \left(1 + \sqrt{1 + \left(\frac{l_2}{l_1} \right)^2} \right).
 \end{aligned}$$

a)

b)

Rys.1.20. Przypadek szczególny półpętli z przewodu o przekroju kołowym z tym samym prądem w obydwu odcinkach

W przypadkach przewodów o przekroju prostokątnym o wymiarach $b \times h$ należy rozumieć promień r_0 jako średni geometryczny tj.

$$r_0 = 0,2236 (b + h).$$

Przypadek 3. Tor S_2 o postaci półprostej rozpoczyna się w początku układu współrzędnych (rys.1.19c).

Podstawiając wyrażenie na B_{2z} wg rys.1.18d znajdujemy siłę elementarną

$$df_x = i_1 B_{2z} dy = \frac{\mu_0}{4\pi} i_1 i_2 \frac{1}{y} dy$$

i siłę całkowitą działającą na tor prądowy o długości S_1

$$f_x = \frac{\mu_0}{4\pi} i_1 i_2 \int_{S_1} \frac{dy}{y} = \frac{\mu_0}{4\pi} i_1 i_2 \ln y \Big|_{S_1}. \quad (1.42)$$

Odpowiednio moment elementarny i całkowity od siły działającej na odcinek S_1 względem punktu O wynoszą

$$\begin{aligned} dM_{zo} &= -y df_x - \frac{\mu_0}{4\pi} i_1 i_2 dy, \\ M_{zo} &= -\frac{\mu_0}{4\pi} i_1 i_2 y \Big|_{S_1}. \end{aligned} \quad (1.43)$$

Wreszcie moment elementarny i całkowity od siły działającej na odcinek S_1 względem dowolnego punktu na osi toru S_1 o współrzędnej y_0 wynosi

$$\begin{aligned} d\hat{M}' &= \left[(y \hat{i} - y_0 \hat{j}) \times d\hat{f}_x \right] = \begin{vmatrix} \hat{i} & \hat{j} & \hat{k} \\ 0 & y-y_0 & 0 \\ d\hat{f}_x & 0 & 0 \end{vmatrix} = -\hat{k}(y-y_0)d\hat{f}_x = \\ &= \hat{k}(y-y_0) d\hat{f}_x = d\hat{M}'_z. \end{aligned} \quad (1.44)$$

Po podstawieniu uzyskanego wcześniej wyrażenia na df_x mamy

$$\begin{aligned} dM_z &= (y-y_0) df_x = \frac{\mu_0}{4\pi} i_1 i_2 \frac{y_0-y}{y} dy = \\ &= \frac{\mu_0}{4\pi} i_1 i_2 \left(\frac{y_0}{y} - 1 \right) dy . \end{aligned} \quad (1.44a)$$

Po scałkowaniu

$$M'_z = \frac{\mu_0}{4\pi} i_1 i_2 \int_{S_1} \left(\frac{y_0}{y} - 1 \right) dy = \frac{\mu_0}{4\pi} i_1 i_2 (y_0 \ln y - y) \Big|_{S_1} \quad (1.45)$$

Przypadek 4. Tor S_2 o postaci półprostej rozpoczyna się w początku układu współrzędnych (rys.1.19d).

Wypisujemy kolejno

$$f_x = \frac{\mu_0}{4\pi} i_1 i_2 \ln y \Big|_{y=y_1}^{y=y_2} = \frac{\mu_0}{4\pi} i_1 i_2 \ln \frac{y_2}{y_1} = \frac{\mu_0}{4\pi} i_1 i_2 \ln \frac{OD}{OC} , \quad (1.46)$$

$$\begin{aligned} M_{zO} &= - \frac{\mu_0}{4\pi} i_1 i_2 y \Big|_{y=y_1}^{y=y_2} = - \frac{\mu_0}{4\pi} i_1 i_2 (y_2 - y_1) = \\ &= - \frac{\mu_0}{4\pi} i_1 i_2 (OD - OC) = - \frac{\mu_0}{4\pi} i_1 i_2 CD . \end{aligned} \quad (1.47)$$

Wreszcie moment siły f_x względem punktu D_1 wg 1.45

$$\begin{aligned} M'_{zD_1} &= \frac{\mu_0}{2\pi} i_1 i_2 (y_0 \ln y - y) \Big|_{y=y_1}^{y=y_2} = \frac{\mu_0}{4\pi} i_1 i_2 \left[y_0 \ln \frac{y_2}{y_1} - (y_2 - y_1) \right] = \\ &= \frac{\mu_0}{4\pi} i_1 i_2 OD_1 \left(\ln \frac{OD}{OC} - \frac{CD}{OD_1} \right) . \end{aligned} \quad (1.45a)$$

W przypadku szczególnym kiedy tory S_1 i S_2 tworzą wspólny obwód i posiadają określone wymiary przekroju np. kołowego (rys.1.20b) mamy

$$i_1 = i_2 = i \quad \text{oraz} \quad y_1 = r_0, \quad y_2 = l_1 - r_0, \quad y_0 = l_1.$$

Siła działająca na odcinek $(y_2 - y_1)$ wyniesie wg (1.46)

$$f_x = \frac{\mu_0}{4\pi} i^2 \ln \frac{l_1 - r_0}{r_0}. \quad (1.46a)$$

Moment tej siły względem punktu O wg 1.47

$$M_{ZO} = -\frac{\mu_0}{4\pi} i^2 (l_1 - 2r_0). \quad (1.47a)$$

i względem punktu D_1 wg 1.45a

$$M'_{ZD} = \frac{\mu_0}{4\pi} i^2 l_1 \left(\ln \frac{l_1 - r_0}{r_0} - 1 + \frac{2r_0}{l_1} \right). \quad (1.45b)$$

B. Przykłady liczbowe

1. Dla odłącznika zabudowanego w układzie półpętli prostokątnej (rys.1.21) wyznaczyć siłę działającą na ruchomą część toru prądowego odłącznika oraz dla dwóch przypadków umiejscowienia punktu obrotu noża stykowego (w O i D) obliczyć:

- moment otwierający względem punktu obrotu,
- siłę otwierającą tj. działającą w osi zestyku rozłącznego.

Dane są: $i_u = 75$ kA, $l_1 = 20$ cm, $S_2 = l_2 = \infty$, $h = 3$ cm.

a. Siłę działającą na nóż odłącznika obliczymy ze wzoru 1.46 podstawiając

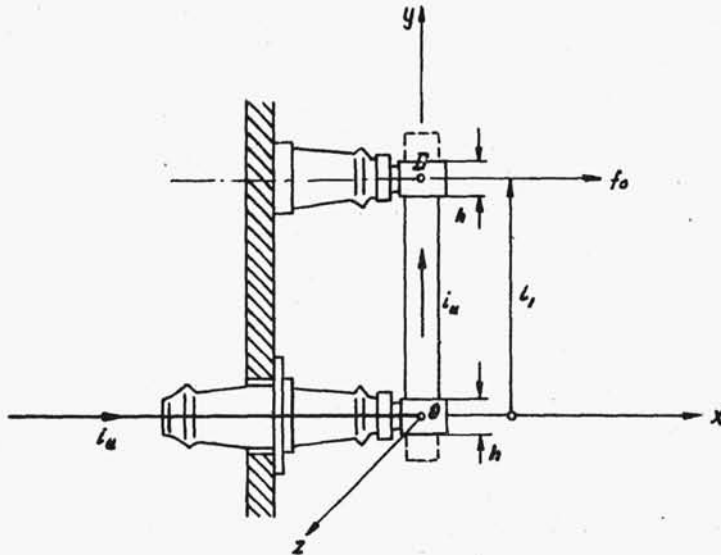
$$y_1 = h/2,$$

$$y_2 = l_1 - h/2,$$

$$f_x = \frac{\mu_0}{4\pi} i_1 i_2 \ln \frac{y_2}{y_1} = \frac{\mu_0}{4\pi} i_u^2 \ln \frac{2l_1 - h}{h} =$$

$$= \frac{1,256 \cdot 10^{-8} \frac{\text{Vs}}{\text{cm}} \cdot 7,5^2 \cdot 10^8 \text{A}^2 \cdot 10,2 \text{ kGcm}}{4\pi \text{ Vs}} \ln \frac{37}{5} = 143 \text{ kG}.$$

b.

Rys.1.21. Odłącznik jednobiegunowy zabudowany w układzie półpętli prostokątnej

b. Celowość liczenia momentu otwierającego względem dwóch założonych j.w. punktów obrotu, tj. 2 układów zabudowania odłącznika w torze prądowym wynika stąd, że w przypadku punktu obrotu w D wartość momentu jest o wiele większa, niż w przypadku obrotu noża odłącznika względem punktu O.

Wróćmy bowiem do rysunku 1.19c, kiedy to siła elementarna działająca na wybrany odcinek toru S_1 wyraża się wzorem

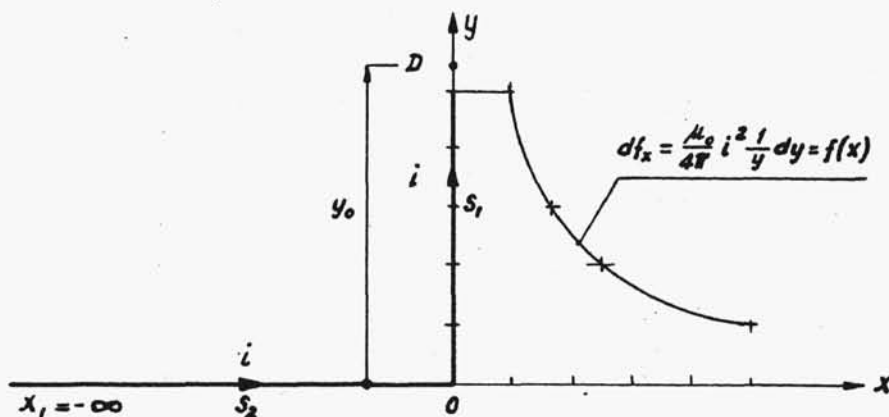
$$df_x = \frac{\mu_0}{4\pi} i_1 i_2 \frac{1}{y} dy ,$$

tj. przy danych wartościach prądów (prądu)

$$df_x = C \frac{1}{y} dy ,$$

gdzie $C = \frac{\mu_0}{4\pi} i_1 i_2$.

Mamy tu zatem do czynienia z parabolicznym rozkładem sił elementarnych o wartościach malejących względem rzędnej y (rys.1.22).

Rys.1.22. Rozkład sił elementarnych działających na odcinek półpętli prostokątnej

Suma momentów tak wyobrażanych sił elementarnych względem początku układu współrzędnych jest oczywiście zawsze mniejsza od takiej sumy względem punktu np. o $y = y_0$, skoro w pierwszym przypadku największym wartościom sił elementarnych odpowiadają najmniejsze ramiona ich działania względem punktu obrotu, tj. punktu O. W drugim przypadku (tj. obrotu względem punktu D) mamy sytuację odwrotną.

Przeliczmy to w rozwiązywanym przykładzie.

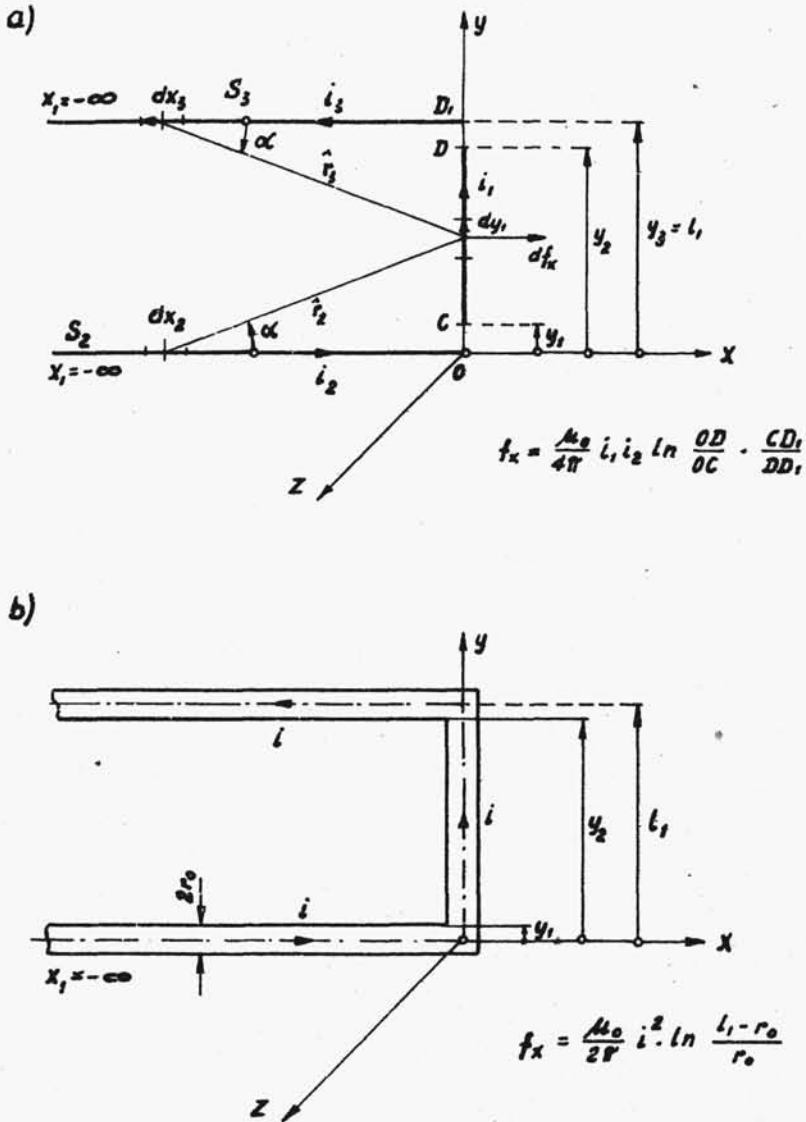
b.1. Punkt obrotu noża stykowego w O.

Moment siły f_x względem punktu O obliczamy ze wzoru 1.47

$$\begin{aligned} M_{zo} &= \frac{\mu_0}{4\pi} i_u^2 (l_1 - h) = \\ &= \frac{1,256 \cdot 10^{-8} \frac{\Omega \cdot s}{cm} \cdot 7,5^2 \cdot 10^8 \frac{A^2}{Ws} \cdot 10,2 \text{ kGcm} (20-3) cm}{cm} = \\ &= - 965 \text{ kGcm}. \end{aligned}$$

Siła otwierająca w zestyku (wartość maksymalna) wyniesie zatem

Rys.1.24. Wzory do obliczania sił działających na poprzeczkę w układzie pętli prostokątnej: a - przy założeniu jednowymiarowych torów prądowych, b- przy torze prądowym z prądem i oraz kołowym przekroju przewodu

Siła otwierająca w zestyku (wartość maksymalna)

$$f_0 = \frac{M_{zD}}{L_1} = \frac{1900}{20} \text{ kG} = 95 \text{ kG}.$$

2. Obliczyć siłę działającą na nóż stykowy i moment otwierający nóż stykowy odłącznika, tj. moment względem punktu obrotu O_1 noża stykowego w układzie podanym na rys.1.23.

Wskazówka: korzystamy ze wzorów (1.46), (1.47) podstawiając w nich $y_1 = a + h/2$, $y_2 = a + l_1 - \frac{h}{2}$.

C. Obliczanie układów pętlowych

W nawiązaniu do dotąd omawianych układów pól pętli prostokątnej warto wspomnieć, że układy pętli prostokątnej najwygodniej jest obliczać metodą superpozycji oddziaływania elektrodynamicznego liczonego dla dwóch układów pól pętli. Wzory dla obliczania tych układów podane są dla porządku na rys.1.24.

1.3.3.4. Przykład wyznaczania sił elektrodynamicznych w układzie złożonym

Wyznaczyć reakcje przenoszone przez podstawę izolacyjną przepustowego przekładnika prądowego niskiego napięcia podczas badań nad obciążalnością elektrodynamiczną tych przekładników przeprowadzanych w układzie probierczym wieloprądowym pokazanym na rys.1.25. Podstawa przekładnika naprężana jest reakcjami przenoszonymi przez śruby mocujące w zaznaczonych na rysunku punktach A i B. Omawiany rysunek podaje również zwroty dodatnie osi przyjętego prostokątnego układu współrzędnych x, y, z .

Mamy tutaj do czynienia z przestrzennym układem poszczególnych składowych sił elektrodynamicznych i związanych z nimi reakcji - i stąd zadanie to rozwiązywać będziemy drogą wyznaczania kolejno działających w poszczególnych płaszczyznach składowych^{x)}.

a. W płaszczyźnie (y, x) wzdłuż osi y na przęsła AC o długości l_1 i BD o długości l_2 działają siły spowodowane

x) W przykładzie powyższym rozpatrujemy jedynie oddziaływanie obwodu zewnętrznego przenoszone przez śruby mocujące podstawę przekładnika. Nie obliczamy w tym miejscu ew. sił powstających w części wewnętrznej przekładnika, zaś siły od obwodu zewnętrznego działające na wewnętrzną część przekładnika zastępujemy siłami działającymi na prostoliniowy odcinek przewodu o długości AB.